

Навіщо Європі Конституція

Юрген Габермас

Є чималий контраст між очікуваннями та вимогами тих, хто виступав за об'єднання Європи одразу ж після Другої світової війни, і тих, хто сподівається продовження цього проекту сьогодні, — принаймні, помітно різницю в риторичній та очевидній меті. Перше покоління прибічників європейської інтеграції не вагалось говорити про задумане об'єднання як про «Сполучені Штати Європи», маючи за приклад США; натомість сучасна дискусія від моделі федеральної держави відійшла, уникаючи навіть самого терміну «федерація». Остання книжка Ларі Сідентопа в оцінках ще обережніша. Автор пише:

До великих дебатів щодо Конституції не варто додавати попередньої відданості федералізму як найбажанішому ладу в Європі. Може виявитися, що Європа перебуває у процесі винайдення нової політичної форми, чогось більшого, ніж конфедерація, але меншого, ніж федерація — об'єднання суверенних держав, котрі поступаються своїм суверенітетом різною мірою лише в окремих сферах, об'єднання, яке не прагне застосовувати насильницьку владу безпосередньо до осіб, як-от національні держави¹.

Чи це зрушення в думках відображає здоровий реалізм, виплід більш ніж чотиридцятилітнього досвіду, чи це радше ознака вагань, якщо не свідомості цілковитої поразки?

Сідентоп помиляється, нарікаючи на брак будь-яких глибоких чи палких конституційних дискусій про долю Європи, спроможних полонити увагу її народів. Наше сьогоднішнє становище не можна порівнювати ні з ситуацією федералістів, ні делегатів Національної Асамблеї. Наприкінці XVIII століття у Філадельфії та Парижі «батьки-засновники» та французькі революціонери взялися за надзвичайну справу, що не мала історичного прецеденту. Понад двісті років потому ми не просто наступники давно виробленої практики творення конституції; до певної міри, конституційне питання не дає ключа до головної проблеми, що стоїть перед нами. Ми повинні не щось там винайти, а зберегти великі демократичні здобутки європейських національних держав, вийшовши поза їхні межі. До цих здобутків належать не тільки формальні гарантії громадянських прав, але й рівень соціального добробуту, освіти та дозвілля, що є передумовою як успішної приватної автономії, так і демократичного громадянства. Сучасна «субстантивізація» закону означає, що конституційні дебати з приводу майбутнього Європи належать радше до сфери дуже спеціалізованих дискурсів економістів, соціологів і політо-

З англійської переклали Надія Гхазалі та Тамара Марценюк за публікацією: Jürgen Habermas. *Why Europe Needs a Constitution*. — *New Left Review*, 2001, 11, вересень-жовтень.

логів, аніж до сфери законодавців і політичних філософів. З іншого боку, ми не повинні недооцінювати символічної ваги того, що конституційні дебати жваво точаться на суспільному рівні. Європу як політич-

© И. Гентельман, Zeitschrift Deutschland

ну спільноту у свідомості її громадян не може вичерпати наявність спільної валюти. Міжурядовій угоді у Мaaстріхті бракує тієї сили символічної кристалізації, яку може дати лише політичний акт заснування.

Дедалі ближчий Союз?

Насамперед запитаймо: чому ми взагалі мусимо триматися проекту «дедалі ближчого Союзу»? Нещодавні заклики Рау, Шредера та Фішера (німецького президента, канцлера та міністра зовнішніх справ) рухатися під проводом Європейської Конституції скептично зустрінуті у Великій Британії, Франції та більшості інших держав-учасниць. Але навіть якби ми були змушені прийняти це як невідкладний і бажаний проект, постає інше, бентежніше запитання. Чи надається Європейський Союз у його теперішньому вигляді до того, щоб набути конституційної форми федерації, тобто спільноти національних держав із якими-сь ознаками єдиної держави?

Чому нам слід підтримувати проект конституції для Європи? Дозвольте мені розглянути це питання у двох ракурсах: 1) найближчі політичні цілі; 2) дилеми, що виникають із минулих фактично невідкличних рішень. Якщо ми розглянемо перше, стає зрозуміло, що на зміну початковим політичним прагненням інтеграції Європи, коли вони стали набагато менш доречними, прийшли ще амбітніші політичні програми. Перше покоління завязаних єврофедералістів розпочало цей процес після Другої світової війни, маючи на меті дві найближчі цілі: покласти край кривавій історії воєн між європейськими націями та стримати потенційно загрозливу силу відроджуваної постнацистської Німеччини. Кожен погодиться, що першої мети досягнуто, хоча залишається багато пекучих миротворчих

проблем. Під час війни в Косові її учасники усвідомили гострі й важливі відмінності у тому, як ставляться до гуманітарного втручання, з одного боку, США та Велика Британія, а з другого — континентальні держави Європи: перші вдаються до традиційної політики застосування сили, а другі воліють трансформації класичного міжнародного права у певний різновид космополітичного

ладу. Ця різниця стає обґрунтуванням потреби розвитку Європейського Союзу, який мав би одностайну позицію щодо питань зовнішньої політики та національної безпеки і потужніші засоби впливу на діяльність НАТО та ООН. Нещодавні спроби Персона, Солани й Патена стати посередниками між Північною та Південною Кореєю — перша ознака того, що наміри ЄС долучатися до глобальних справ стають дедалі серйознішими.

Друга мета — стримувати потенційно небезпечну Німеччину — втратила актуальність, коли у Федеративній Республіці стабілізувалися демократичні інституції та поширився ліберальний світогляд, — усупереч побоюванням, що об'єднання країни може повернути старі традиції Німецького Райху. Я не розглядатиму цих двох первісних спонук інтеграції глибше, оскільки обидві вони не можуть більше вважатися за достатні мотиви дальшого прощтовування Європейського проекту. «Каролінгянська» основа батьків-засновників — Шумана, Де Гаспері, Аденауера, що явно зверталися до Християнського Заходу, втратила своє значення.

Звісно, завжди існував третій доказ на користь Європейської інтеграції: простий економічний аргумент, що об'єднана Європа — найпевніший шлях до процвітання й добробуту. Від часу заснування у 1951 році Європейського об'єднання вугілля та сталі й подальшого формування Евратому та Європейської економічної співдружності у 1958-му все більше країн поступово інтегруються через вільний обмін людей, товарів, послуг і капіталу — процес, який завершився тепер створенням єдиного ринку й запровадженням єдиної валюти. Європейський Союз створює ще тіснішу мережу торговельних зв'язків, «іноземних» прямих

інвестицій, фінансових операцій тощо. Тобто раціональне очікування взаємних вигод в Європі та диференційованих конкурентних переваг на світових ринках може на сьогодні забезпечити легітимацію «на основі результатів» дедалі ближчого Союзу. Але навіть беручи до уваги суб'єктивний вплив євро, що незабаром стане об'єднаним символом повсякденного життя в усьому регіоні, зрозуміло, що економічні досягнення і надалі можуть якнайкраще стабілізувати статус кво. Економічні очікування самі по собі навряд чи можуть мобілізувати політичну підтримку ризикованішого й далекосяжнішого проекту політичного об'єднання.

За межами «звичайнісінького ринку»

Наступна мета вимагає легітимації спільних цінностей. Завжди є компроміс між ефективністю та легітимністю адміністрації. Але значні політичні нововведення, як-от безпрецедентний проект держави національних держав, вимагають політичної мобілізації нормативних цілей. Досі ухвалення Конституції було відповіддю на кризові ситуації. Можна запитати: де існують такі ситуації у нинішніх доволі заможних і мирних суспільствах Західної Європи? Натомість у Центральній та Східній Європі перехідні суспільства, що прагнуть увійти та бути визнаними Союзом, насправді стикаються зі специфічною кризою швидкої модернізації — але вони відповіли на неї заявою про повернення до національної держави. І не мають особливого бажання передати частину свого нещодавно здобутого національного суверенітету Брюсселю. Сьогодні мотивацій для політичного об'єднання в обох зонах бракує, а це тільки ще очевидніше засвідчує, що чистих економічних розрахунків тут недостатньо. Економічне обґрунтування повинне, як мінімум, поєднуватися з ідеями різного порядку, наприклад, зацікавленістю та сильною прив'язаністю до певного етосу: інакше кажучи, тяжінням до певного стилю життя. Протягом третьої чверті минулого століття, «Золотого віку» за Ериком Гобсбаумом, громадянам Західної Європи вдалося розвинути характерну форму життя, яка базується на чудовій матеріальній інфраструктурі, не виснажливій для них. Сьогодні, незважаючи на відчутну загрозу, яку несе з собою глобалізація, вони готові захищати ядро держави загального добробуту, тобто, опору суспільства, все ще орієнтованого на соціальне, політичне та культурне об'єднання. Це і є орієнтація, що дозволяє включити економічні аргументи «дедалі ближчого Союзу» у ширшу перспективу. Звичайно, швидке економічне зростання було основою держави загального добробуту і стало підґрунтям для відродження післявоєнних європейських суспільств. Але найважливішим результатом цього відродження виявилось створення таких

¹ Larry Siedentop. *Democracy in Europe*. — London, 2000, с.1.

способів життя, які зробили можливим позитивне відновлення добробуту та національної різноманітності багатівікової культури.

Економічні вигоди об'єднання Європи можуть бути аргументом на дальшу розбудову ЕС, тільки якщо вони можуть апелювати до механізмів культурної привабливості, які виходять далеко поза межі матеріальних інтересів. Бажання зберегти цю загрожено форму життя є стимулом наділити Європу спроможністю творчо реагувати на теперішні проблеми. Французький прем'єр-міністр 28 травня в чудовій промові перед Асоціацією іноземної преси говорив про такий «європейський спосіб життя» як про суть політичного проекту:

До останнього часу зусилля Союзу були спрямовані на створення монетарного та економічного союзу. ... Але сьогодні нам потрібна ширша перспектива, якщо, звичайно, Європа не хоче опуститися до звичайнісінького ринку, загрузлого у глобалізації. Європа — це щось більше, ніж ринок. Вона символізує модель суспільства, що сформувалося історично...

Глобалізація та соціальна солідарність

Економічну глобалізацію, незалежно від того, чи визначаємо ми її як усього-навсього посилення довгострокових тенденцій а чи як різкий перехід до нової транснаціональної форми капіталізму, об'єднують з усіма процесами прискореної модернізації декілька характеристик, що викликають занепокоєння. Блискавичні структурні зміни призводять до ще більш нерівномірного розподілу соціальних витрат і до збільшення різниці статусу «переможців» і «переможених», загалом стаючи більшим тягарем у короткий період часу та приносячи більше вигод лише у довгостроковій перспективі. Остання хвиля економічної глобалізації не є наслідком жодної природної еволюції системи: значною мірою вона стала результатом успішного функціонування GATT («Генеральної угоди про митні тарифи і торгівлю») — тобто свідомого політичного рішення. Отже, демократичні уряди також повинні мати змогу, принаймні у принципі, протистояти небажаним соціальним наслідкам глобалізації через заходи додаткової соціальної та інфраструктурної політики. Така політика повинна задовольняти потреби двох різних типів.

Її мета полягає у ліквідації часового розриву для «тимчасових потерпілих» за допомогою інвестицій у людський капітал і разових виплат, і постійної компенсації «довгостроковим потерпілим», наприклад, у формі системи базових доходів схеми або негативного прибуткового податку. Оскільки жоден тип потреб уже не наражається на потужне вето, здійснення таких планів є складним завданням. Рішення про забезпечення чи незабезпечення достатнього рівня загального соціального добробуту великою мірою залежить від міри підтримки ідей справедливого розподілу. Але нормативні орієнта-

ції спонукають більшість виборців тільки просто звертатися до «сильних» традицій, вписаних у наявну політичну культуру. У Західній Європі, принаймні у континентальних країнах, це припущення не є цілком необгрунтоване. Тут політична традиція робітничого руху, характерні риси християнської соціальної доктрини і навіть певне ядро норм соціального лібералізму все ще забезпечують підґрунтя для появи соціальної солідарності. У своїх публічних самопрезентаціях Соціална та Християнсько-демократична партії зокрема підтримують системи соціального забезпечення та автономну концепцію громадянства, сперті на засади, що їх Джон Роулз називає «справжньою цінністю» рівно розподілених прав. У термінах порівняльного культурного аналізу ми можемо говорити про те, що Європа унікально поєднала громадський колективізм та приватний індивідуалізм. Горан Терборн зазначає:

...Шлях Європи до і через модерність також залишив у спадок певні соціальні норми, що відображають європейський досвід переживання класової та гендерної структури... Колективні угоди, профспілки, державна система соціального забезпечення, права дітей і жінок в Європі є більш легітимними, ніж у решті сучасного світу. Вони виражені у соціальних документах ЕС та Ради Європи.

Але якщо ми погоджуємося з цим припущенням, то чому національні уряди не повинні мати переваги в ефективнішому здійсненні компенсаційної політики порівняно з тупою бюрократією ЕС? Предметом суперечки тут є міра впливу посиленої глобальної конкуренції на сферу діяльності національних урядів. У недавній книжці (*The Postnational Constellation*. — Cambridge, 2000) я доводив, що відбувся перехід до «постнаціональної» плеяди. Відтоді сюди додалися деякі супротивні міркування. З'ясувалося, що між економічною глобалізацією та зменшенням автономії національної держави лінійного зв'язку немає; так само не завжди є постійний обернений зв'язок між рівнями соціального добробуту та зайнятості. Незалежно від збільшення глобального тиску ззовні, держава у будь-якому разі була змушена навчитися відігравати менш командну роль на національних аренах у взаємодії з сильними соціальними чинниками. Можливо, національним урядам доведеться знизити податки на капітал під тиском міжнародної конкуренції, але вони все ще користуються у політичній сфері низкою засобів, що мають безпосередній вплив на взаємозалежні показники безробіття та рівень соціального забезпечення.

Апеляція до норм

Проте такі аргументи не руйнують загальної тези, що національні уряди щораз більше приєднуються до транснаціональних мереж і відтак стають ще залежнішими від несиметрично розподілених результатів. Хоч би яку соціальну політику вони вибирали, їм треба пристосовуватися до тиску з боку ринків, уже не регульованих державою, зокрема глобальних фінансових ринків. Це оз-

Пам'ятник Джорджу К. Маршаллу (Гарміш-Партенкірхен, Німеччина)

начає — менші податки та фіскальні обмеження, які змушують їх погодитися зі зростанням нерівності в розподілі валового національного продукту. То чи зможе хоч якась із наших малих чи середніх, залучених до мереж і пристосованих до них національних держав уникнути примусового уподібнення до соціальної моделі, яку накидає панівний глобальний економічний режим? Ця модель має за своє підґрунтя антропологічний образ «людини» як такої, що робить раціональний вибір, і як підприємця, що експлуатує свою власну робочу силу; моральні погляди суспільства, що приймає зростання соціального поділу та вигнать; політичну доктрину, яка дозволяє виторгувати за несміливу демократію свободу ринку. Усе тут наведене — це складники неоліберального погляду, який важко поєднується з поширеним у всій Європі типом нормативного саморозуміння.

Ця оцінка пропонує обтяжене нормами, можливо «соціал-демократичне», прочитання економічного обґрунтування Європейського проекту. Можна заперечити, що будь-який настільки тенденційний погляд повинен відмежовувати політичний спектр від ідеологічних ліній. Але, коли немає сильнішої мотивації, він може знадобитися для посилення загальних дискусій. Як стратегія, він не завдасть шкоди, оскільки його успіх буде у кращому разі методологічним результатом — створенням більш узагальнювальної політичної структури. Європейська конституція сприяла б здатності держав-членів Союзу діяти спільно незалежно від конкретного курсу та змісту прийнятої нею політики. Во-

на ствердила би необхідну, але не достатню умову для такої політики, яку деякі з нас схильні обстоювати. Наскільки європейські нації прагнуть певним чином відрегулювати глобальну економіку, урівноважити її небажані економічні, соціальні та культурні наслідки, настільки вони мають усі підстави будувати сильніший Союз із більшим міжнародним впливом. Маріо Тело та Пол Магнет сподіваються, що у Європі розвинеться відкритий регіоналізм, який по-новому збалансує протекціонізм і вільну торгівлю, соціальне регулювання та відкритість. Нині Європейський Союз змушений шукати між дерегуляцією та ререгуляцією більшу рівновагу, ніж та, якої досягли національні уряди. Союз може розглядатися як лабораторія, у котрій європейці прагнуть запровадити цінності справедливості та солідарності в контексті зростання глобальної економіки.

Зважаючи на те, що майбутнє світове суспільство буде дуже розшароване, ми, європейці, законно зацікавлені, щоб наш голос був почутий на міжнародній арені, на якій у даний час панують погляди, досить відмінні від наших.

Це стало би способом нормативно привернути увагу до Європейського проекту тих, хто критично розглядає вплив економічної глобалізації на національні держави. Але навіть неоліберали, котрі виступають проти таких політичних цілей, повинні зважати на інші міркування. Адже підстави далі розвивати інтеграцію Європи залежать від неприємних наслідків попередніх рішень, тепер уже невідкличних. Насамперед потрібно реформувати інституції ЕС, обтяжені суперечностями між обмеженими можливостями Ради Європи узгодити різні позиції держав-членів та політичним рішенням прийняти до свого складу декілька нових і ще менш гомогенних держав. Збільшення розмірів ЕС призведе до ускладнення процесу координації інтересів, якої неможливо досягнути без подальшої інтеграції чи «поглиблення» Союзу. ЕС встановив розпорядок прийняття нових членів, тим самим поставивши себе перед необхідністю реформ, але реформи зайшли в глухий кут, із якого їх не змогли вивести переговори в Ніці. На сьогодні проблема розширення завадила вирішенню серйозніших структурних проблем, що виникають 1) з асиметрії між досить тісною горизонтальною ринковою інтеграцією та досить вільною вертикальною інтеграцією національних урядів, що конкурують між собою, і 2) з відповідного дефіциту демократичної легітимності рішень ЕС.

Позитивна координація

Зберігши більшість своїх повноважень у сфері культурної, економічної та соціальної політики, свій грошовий суверенітет національні уряди передали незалежній і, за загальною думкою, неполітичній інституції — Європейському центральному банку. Таким чином вони відмовилися від важливих засобів державного втручання. Оскільки гро-

© Буріт Штунне, Zeitschrift Deutschland

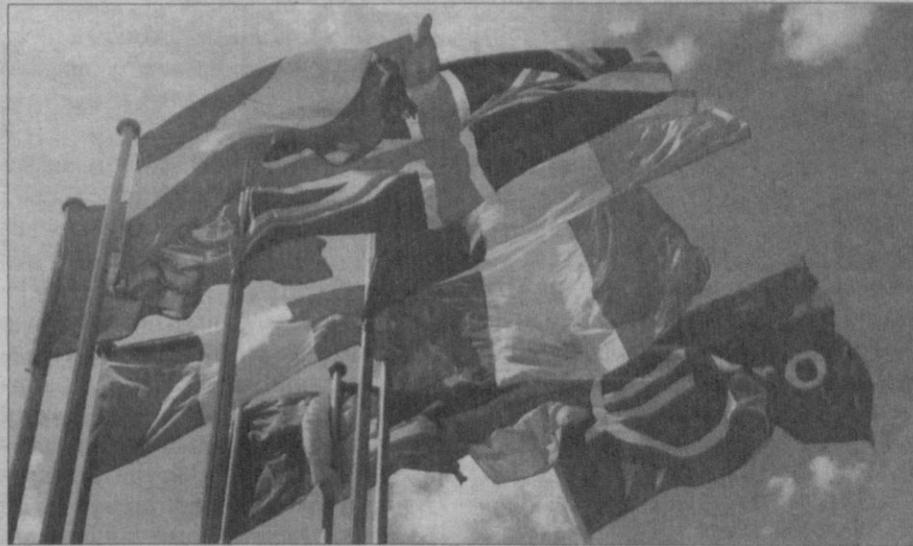
шовий союз завершує процес економічної інтеграції, зростає потреба гармонізувати основні сфери загальної політики. Національні уряди, що спираються на різні системи оподаткування, різні системи соціальної політики, неокорпоративні домовленості, залишаються вкоріненими в специфічні правові та політичні традиції. Однак вони схильні по-різному реагувати на однакові стимули, і взаємопов'язані наслідки їхніх кардинально відмінних політичних курсів можуть породжувати взаємні удари у відповідь, які лише погіршать становище. (Найпростіший приклад — неузгоджена реакція сусідніх урядів на протести проти різкого зростання цін на нафту.) Національні уряди все ще змагаються між собою у пошуках найуспішнішого пристосування своїх систем соціального захисту до фіскальних обмежень, які на них накладає «оцінка» глобальних фінансових ринків. Разом з тим, вони стоять перед необхідністю узгодити мінімальні соціальні стандарти — кроки у напрямку «соціального союзу» (що його передбачив Делорс), із метою посприяти загальноєвропейській конвергенції рівнів забезпечення і добробуту.

Ці розбіжності між розвинутою економічною та уповільненою політичною інтеграцією все ще можна подолати за допомогою створення політичних установ високого рівня, здатних «упоратися» з тиском нерегульованих державою ринків. Із цього погляду Європейський проект може розглядатися як спільна спроба національних урядів частково повернути собі в Брюсселі втрачене вдома право втручання. Принаймні, такою є позиція Ліонела Жоспена, який закликав до спільного управління економікою в Єврозоні та, у довгостроковій перспективі, до гармонізації корпоративних податків у її межах. Такий крок також наштовхнеться на іншу широко відому проблему. Так званий «демократичний дефіцит» європейської влади, зокрема Комісії, є джерелом незадоволення, що зростає серед широких верств населення — і не лише у менших державах, як-от Ірландія чи Данія, або в країнах, що якийсь час відмовлялися вступати до Союзу, як Норвегія чи Швейцарія. До цього часу Комісія переважно впроваджувала політику стимулювання ринку, що вимагає лише «негативної координації», яка означає, що від національних урядів очікують обмеження їхньої діяльності. На вищому рівні теперішнього способу непрямої легітимації через національні уряди вже не досить.

Регулятивна політика з широко усвідомленим ефектом перерозподілу вимагатиме «позитивної координації» іншого типу: із зовнішнього боку — впровадження, з внутрішнього — легітимації. Наразі легітимація відбувається більше чи менше через канали демократичних інституцій і процедур у кожній окремо взятій національній державі. Цей рівень легітимації підходить для міждержавних переговорів і договорів. Але його не досить для наднаціонального і транснаціонального процесу ухвалення

рішень, який з того часу розрісся в межах інституційної структури Союзу та його потужної системи комітетів. Підраховано, що розпорядження ЄС регулюють аж до 70 відсотків обсягу діяльності національних установ. Але їм не вистачає хоча б трохи серйозного вивчення — своєчасно і обережно — громадської думки чи до формування намірів на тих національних аренах, що на сьогодні є доступними лише для власників європейського паспорта.

Непрозорість процесів ухвалення рішень на європейському рівні та брак можливостей узяти участь у них спричиняють взаємну недовіру між громадянами. Клаус Офе описав проблеми, які викликають побоювання та суперництво між різними націями: фіскальний перерозподіл, імміграція та потік інвестицій в інші країни, соціальні та економічні наслідки посиленої конкуренції між країнами з різним рівнем продуктивності тощо. Будучи скептичним спостерігачем, Офе пропонує вирішити проблеми за допомогою «державотворення» — збудувати європейську державу, яка не повторює модель національної держави — і зазначає, що «установа, яка в кінцевому рахунку реалізовуватиме систему «організованої коректності» на всьому європейському просторі, ... буде змушена відповідати двом критеріям, які всі європейські держави визнали за стандарт прийняттого політичного правління».

Громадянські нації

Ось основні причини, чому нам так кінче необхідно підтримувати та поширювати проект Європейської Конституції. Але чи відповідає Європа у її теперішній формі умовам, необхідним для створення не просто конфедерації, а федерації національних держав? Спочатку ми можемо розглянути відомі нам заперечення євроскептиків, а потім — докладніше ознайомитися з деякими передумовами здобуття Союзом принаймні деяких ознак держави.

Євроскептики, заперечуючи перехід від міжнародних договорів до європейської конституції, вдаються до такого аргументу: «ще немає європейського народу». Тобто позбавляють конституційний процес самої суті, колективної однини «народу», здатного визначати себе як демократична нація. Цю тезу про «відсутність народу» я критикував і на кон-

цептуальному, і на емпіричному рівнях (*On the Relation between the Nation, Rule of Law, and Democracy. // The Inclusion of the Other.* — Cambridge, MA 1998). Націю громадян не треба плутати зі спільнотою, сформованою спільним походженням, мовою та історією. Ця плутанина не враховує волюнтаристського характеру громадянської нації, колективна ідентичність якої і не існує без демократичного процесу, з якого вона розвивається, і не передує йому. Така громадянська, на протигагу етнічній, концепція «нації» відображає як фактичну історичну траєкторію європейських національних держав, так і факт встановлення демократичним громадянством абстрактної, легально опосередкованої солідарності між чужинцями.

Історично склалося так, що національну свідомість, як першу модерну форму соціальної інтеграції, породили нові форми комунікації. Їхньому розвитку справді сприяла стабільна ситуація у традиційних спільнотах. Однак той факт, що сучасна демократія та національна держава розвивались у тандемі, не означає переваги другого над першим. Він радше демонструє циклічний процес, у ході якого демократія та національна держава стабілізували одна одну. Вони обидві породили нову форму громадянської солідарності, що стала підґрунтям для національних суспільств. Національна свідомість творилася більшою мірою

на основі масової комунікації формально освічених читачів, ніж на основі мобілізації виборців і солдатів. Вона була сформована як інтелектуальним творенням національної історії, так і дискурсом партій-конкурентів, що боролися за політичну владу.

З історії європейського державотворення можна взяти два уроки. Якщо поява національної свідомості включала болісний процес типізації від локальних і династичних ідентичностей до національних і демократичних, чому, по-перше, це покоління з надто штучною громадянською солідарністю — «солідарністю між чужинцями» — повинно бути приреченим зупинитися в кордонах наших класичних національних держав? І, по-друге, штучні умови, в яких з'явилася національна свідомість, нагадують про емпіричні обставини, які потрібні для активного процесу формування ідентичності

Тарас Прохасько
НепрОсті

Допіру видана
в Івано-Франківську нова

Прохаськіна книжка, можна сподіватися, стане головною подією літературного сезону, либонь, і не одного. На неї ще чекають ґрунтовні розвідки літературознавців і запеклі контроверсійні дискусії колег, критик тут не зможе відбутися самим лише безпосереднім емоційним відгуком, адже Прохаськіне письмо дедалі гущіше і щораз більше вимагає від читача строгого філологічного вишколу та здатності до глибокої рефлексії. Завичай саме такі тексти не просто свідчать про перебіг літературного процесу, а знаменують його різкі повороти, фундаментальні зміни, коли вже, далі, можна говорити про викінчення певного періоду певної національної літератури та про початок нового. Так чи так, але, як стверджує Василь Костюк (його статтю буде надруковано в одному з найближчих чисел «Критики»), «НепрОсті» — це «відчутний творчий поступ автора, якому власне, немає куди рухатися». Кожен твір Прохаськіна, пише критик, «позначений рівноцінною і неослабною авторською увагою до явищ, які потрапили до поля зору, до найменших їхніх змін, коливань та порухів. Можливо, ця надуваність — вислід майже тектонічної повільності, з якою рухається будь-яка подія в його текстуальних обширах. Власне, в координатах міту нікуди поспішати і будь-що відбувається щонайменше у двох вимірах. В одному ми тихенько вичікуємо маленької людської удачі в часовому проміжку між другою та третьою світовою. А в іншому, вмостившись на обдертії сідущці панцерника старого Беди, прямуємо до НепрОстих, які й розкажуть нам нашу найважливішу історію».

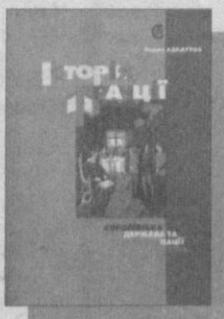

Василь Махно
Плавник риби

Український поет Василь Махно, що недавно мешкає в Нью-Йорку, у новій поетичній збірці розвиває асоціативно-образний світ, окреслений у попередніх книжках: «Самотність Цезаря» (1994), «Книга пагорбів та годин» (1996), «Лютневі елегії та інші вірші» (1998). Це своєрідний інтелектуальний ландшафт свідомості митця, в якому дещо хаотично перемішано елементи реальності і особистих переживань, що позначені болісним намаганням оприсутнитися як самодостатній творчій одиниці у чужому світі.

Василя Махна знають не тільки за його поетичним доробком: він перекладав зі Збігнєва Герберта (книжка «Струна світла», 1996), уклав антологію української поезії «Дев'ятдесятники» (1998), опублікував літературознавчу розвідку «Художній світ Богдана-Ігоря Антонича».

Адреса видавництва:
76000, м. Івано-Франківськ,
вул. Грушевського, 18
тел./факс (0342) 559-170

Вадим Ададуrow
Історія Франції
Королівська держава
та створення нації
(від початків до кінця
XVIII століття)
Львів, 2002

Книжка, яку написав докторант Вищої школи практичних досліджень Сорбони й викладач Українського Католицького університету, а видав спільно з цим університетом Інститут історичних досліджень ЛНУ імені Івана Франка, є першою опублікованою в незалежній Україні синтезом історії європейської країни авторства вітчизняного дослідника. Задумувана передусім як навчальний посібник для спеціалістів у галузі гуманітарного знання (істориків, філологів, політологів, соціологів, географів), ця книга знайомить українських науковців із найпомітнішими методологічними, концептуальними, фактологічними досягненнями французької історичної думки XX століття.

Автор оминув увагою величезний доробок слов'янських історіографів, пишучи «Історію Франції» на підставі праць найвідоміших представників французької історичної школи «Анналів», а також досліджень тих нечисленних закордонних істориків, наукову новизну яких визначили представники згаданої історичної школи. Вадим Ададуrow мав на меті не лише ознайомити читачів із найновішими досягненнями у вивченні історії Франції, а й популяризувати метод синтетичного її пізнання, який свого часу перетворив його винахідників на «королів» та «імператорів» історичної науки. Розглядаючи цей посібник як методологічну альтернативу донедавна монопольному в більшості країн Центрально-Східної Європи способі висвітлювати національну історію як механічну сукупність процесів економічного, суспільного, політичного та культурного розвитку, автор уважає, що поставленої мети буде досягнуто лише в тому разі, якщо книга спонукає до вивчення історії з погляду ментальності, етнології, кліматології, політології, соціології. Водночас автор не нехтував і політичною історією.

Перекладаючи історичні терміни, автор прагнув максимально наблизити українське звучання французьких понять до оригіналу.

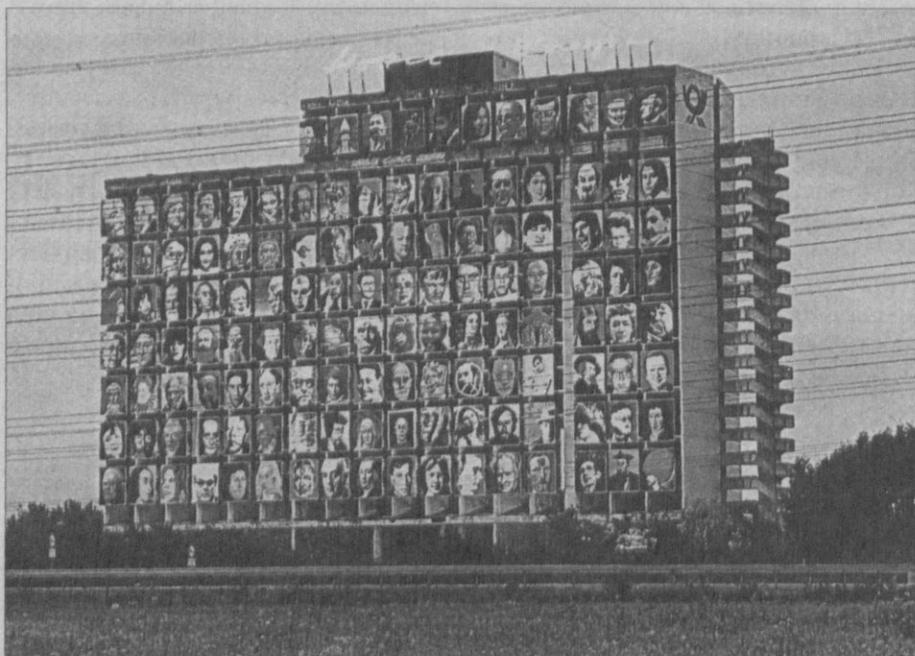
Книжка містить термінологічний словник, хронологічну таблицю і три покажчики: іменний, географічно-етнічний та покажчик дослідників.

Львів,
вул. Свенціцького, 17

поза національними кордонами. Сюди належать: поява європейського громадянського суспільства; створення загальноєвропейської громадської сфери; і формування політичної культури, спільної для всіх громадян Європи.

Каталітична конституція

Ці функціональні передумови до створення демократичного Європейського Союзу вказують на точки перетинання між досить складними процесами. Проте, ми не повинні забувати, що цей перетин, своєю чергою, залежить від каталітичних наслідків конституції. Проведення референдуму могло би викликати загальноєвропейську дискусію: створення такої конституції — це сама по собі унікальна можливість транснаціональної комунікації і може перетворитися на самоздійснюване проєктування. Європа повинна застосувати щодо себе як цілого «логіку циклічного створення держави та суспіль-

Г.А.Шульт. Готель «Європа» (Бон, Німеччина)

ства, яка сформувала сучасну історію європейських країн» (Офе).

Європейська конституція може не тільки продемонструвати явну зміну владних відносин, що вже відбувається. Вона також може розблокувати та стимулювати дальші зміни. Як тільки Європейський Союз здобуде фінансову автономію, а Комісія ухвалить рішення про те, що функції уряду та Ради стають чимось подібним до верхньої палати, діяльність Європейського парламенту, яка і так уже є помітною, стане помітнішою завдяки краще організованому і прозорішому виконанню своїх функцій. Спочатку всі бюджетні можливості не будуть потрібні. Політична діяльність буде переважно зосереджена не у національних столицях, а в європейських центрах — не тільки завдяки діяльності лобістів і бізнесових організацій, які тепер досить широко представлені у Брюсселі, а й завдяки політичним партіям, профспілкам, громадським або культурним асоціаціям, зацікавленим групам, соціальним рухам і «тискові з вулиці», завдяки протестам не тільки з боку фермерів та водіїв вантажівок, але й з боку широкого кола зацікавлених громадян. Окрім того, відповідні інтереси,

сформовані на основі політичної ідеології, економічного сектора, професійного становища, соціального класу, релігії, етнічної належності та гендеру, поширяться за межі національних кордонів. Усвідомлення транснаціонального збігу паралельних інтересів призведе до появи міждержавної взаємодії та власне європейської партійної системи, яка замінить територіальний принцип організації функціональним.

Створення публічної сфери

Дефіциту легітиматії можна позбутися лише за допомогою загальноєвропейської публічної сфери — мережі, яка надає рівні можливості громадянам усіх держав-членів брати участь у спільному процесі цілеспрямованої політичної комунікації. Демократична легітиматія вимагає взаємного контакту між, з одного боку, інституційованим обговоренням і процесом ухвалення рішень у ме-

комунікації, кожен шар якої відповідатиме різним «поверхам» багатоврівненої політичної системи. Система європейських інституцій буде включена у кожну множину національних громадськостей, якщо вони належно взаємопов'язані між собою.

Гостре питання «Чи може Європейський Союз стати громадською сферою?»² часто ставиться з радше наднаціональної, ніж транснаціональної позиції. Якщо ми поглянемо на одномовні (зазвичай англійські) медіа, які розповсюджуються у різних країнах і мають різнонаціональну аудиторію, то знайдемо читачів «Financial Times» та «The Economist» серед бізнесової еліти, або читачів «International Herald Tribune» та дайджесту «Frankfurter Allgemeine Zeitung» серед політичної — що означає: нічого особливо європейського. Це не перспективна модель аудіо-візуальної комунікації широкої громадськості, чи навіть міждержавної комунікації на друкованих носіях. В аудіо-візуальному секторі двомовний французько-німецький канал «Арт» уже викликає більшу довіру, хоча й орієнтується на умовно наднаціональну аудиторію. Вищого рівня досягли б ті національні медіа, які б висвітлювали подібні проблеми в інших країнах так, щоб громадськість різних країн співпрацювала в межах одного блоку проблем. Саме так час від часу буває — хоча лише протягом кількох днів — перед і після самітів Ради Європи, коли голови країн-членів збираються разом і розглядають питання, однаково важливі для всіх жителів Європи. Те, що ці складні, горизонтальні потоки комунікації повинні пройти через фільтри перекладу, не зменшує їхнього істотного значення.

У теперішньому Союзі, який складається з п'ятнадцяти членів, офіційно визнається тринадцять мов. Це, на перший погляд, створює істотні перепони для формування спільної для всіх політики. Офіційна багатомовність інституцій ЄС потрібна для взаємного визнання того, що всі національні культури однаково цінні. Проте, незважаючи на цю законну гарантію, у міжособовому спілкуванні дедалі частіше як робочу мову використовують англійську, адже всі учасники Союзу нею володіють. Офіційна шкільна освіта може поширити англійську як другу «першу» мову серед усього населення — добрим прикладом того є такі невеликі країни, як Нідерланди, Данія, Норвегія чи Швеція³.

² Це заголовок змістовного емпіричного дослідження: Philip Schlesinger, Deirdre Kevin. *Can the European Union become a sphere of publics?* // *Democracy in the European Union*, с.206–229.

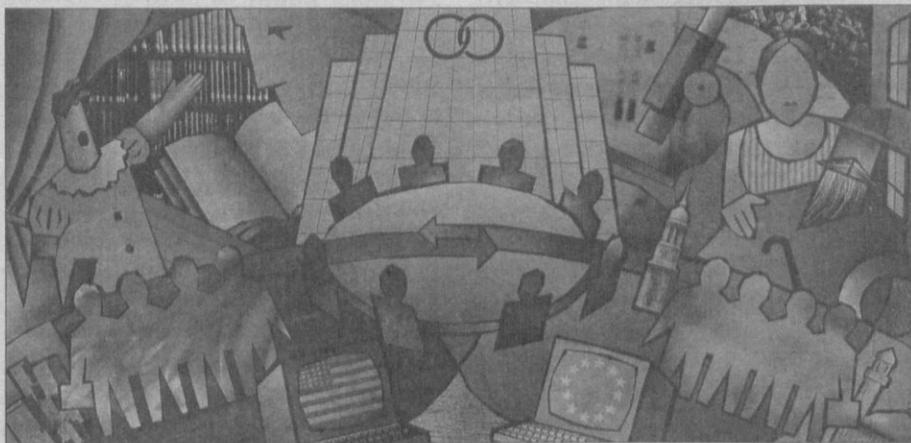
³ Петер Крауз наводить результати опитування, за яким навіть більшість німецькомовних швейцарців у спілкуванні за по цей бік мовних кордонів надають перевагу англійській перед двома іншими офіційними мовами. Див.: Peter Kraus. *Von Westfalen nach Kosmopolis. Die Problematik kultureller Identität in der Europäischen Politik.* //

Спільність політичної культури

Формування європейської громадської думки залежить від значних внесків із боку діячів європейського громадянського суспільства. У той же час, загальноєвропейська громадська сфера повинна бути вбудованою у спільну для всіх політичну культуру. Ця загальновідома вимога

новажено реагувати як на прикри втрати, викликані дезінтеграцією традиційного минулого, так і на обіцянки майбутніх винагород за «творче руйнування» теперішніх здобутків.

Ці передумови спонукають до критичного розгляду наших власних білих плям і до децентрування дослідницького ракурсу. Це не суперечить добре сприйнятій — хоча надто

© Манонн Яна Пфурфа, Zeitschrift Deutschland

стимулювала нелегкі дискусії серед інтелектуалів, оскільки важко відділити питання «Що є Європою?» від того факту, що досягнення європейської культури — природу і походження яких, правду кажучи, не піддавали сумніву до вісімнадцятого чи дев'ятнадцятого століття — поширені на всій земній кулі. Провідна європейська релігія, християнство, виконала свій місіонерський обов'язок і розійшлася по всьому світі. Глобальне поширення сучасної науки і технології, римського права і кодексу Наполеона, прав людини, демократії та національної держави так само почалося з Європи. Дозвольте мені, отже, навести як приклад два більш специфічних явища, що стосуються наших країн і до цього часу резонують з викликаного колись реакцією. Європа, більше ніж будь-яка інша культура, зазнавала структурних конфліктів, гострих конфронтацій і тривалих напружень і долала їх як у соціальному, так і в громадському вимірі.

У соціальному вимірі сучасна Європа виробила інституційні домовленості для продуктивного вирішення інтелектуальних, соціальних і політичних конфліктів. Протягом гострої, якщо не смертельної, боротьби вона навчилася долати глибокі розколи, схизми і змагання між світською та церковною владою, містом і селом, вірою та знанням і справлятися з ендемічними конфліктами між узаємоворожними релігійними конфесіями та державами. У громадянському вимірі, в ідеологічній системі політичних партій сучасної Європи утвердився повний спектр конкурентних консервативних, ліберальних і соціалістичних інтерпретацій капіталістичної модернізації. Протягом періоду героїчного інтелектуального присвоєння багатой єврейської та грецької, римської та християнської спадщини Європа навчилася чутливо ставитися та врів-

уже заслуженій — критиці нашого агресивного колонізаторського й євроцентризму минулого; критика євроцентризму сама по собі виникає з неперервної самокритики. Секуляризація егалітарного та індивідуалістичного універсалізму, що є основою нашого нормативного саморозуміння, не є найменшим серед досягнень сучасної Європи.

Той факт, що смертна кара все ще всюди застосовується — навіть у Сполучених Штатах, — вказує на деякі особливі риси нашої спадщини.

Рада Європи відповідно до Європейської Конвенції про права людини і Європейської соціальної хартії перетворила Європу на зону прав людини, більш означену та інтегровану порівняно з будь-яким іншим регіоном у світі. У цьому ж ряді й чітка та загальна підтримка Європою, на відміну від США, Міжнародного кримінального трибуналу.

Спільним ядром європейської ідентичності є особливості болісного процесу навчання, через який вона пройшла, так само як і його результати. Це — тривка пам'ять гіпернаціоналізму і моральна безодня, які перетворюють наші теперішні погляди на своєрідні досягнення. Це історичне підґрунтя повинно полегшити перехід до постнаціональної демократії, що базується на взаємному визнанні відмінностей між сильними та гордими національними культурами. Ні «асиміляція», ні «співіснування» — у значенні простого стилю життя (*modus vivendi*) — не є відповідними термінами для нашого процесу навчання того, як збудувати нові витонченіші форми «солідарності між чужинцями». Однак на сьогодні європейські національні держави об'єднані проблемами, які для них однаково актуальні. Всі перебувають у процесі перетворення на країни емігрантів та мультикультурного суспільства. Всі залежать від економічної та культурної глобалізації, що пробуджує спогади про спільну історію війни й миру і порівняно низький рівень толерантності до чужинців.

Це нове розуміння того, що є спільним для європейців, яскраво

виражене в Хартії ЄС про Основні Права. Члени так званої «Конвенції» досягли згоди щодо цього документа протягом неймовірно короткого періоду часу. Незважаючи на те, що Європейська Рада в Ніщі лише «проголосила», а не ухвалила для обов'язкового виконання перелік основних прав, Хартія матиме вирішальний вплив на Європейський Суд. Досі Суд займався «чотирма свободами» ринкової діяльності — свободою пересування особи, товарів, послуг і капіталу. Хартія розширює цю обмежену позицію, висловлюючи соціальне бачення Європейського проєкту. Реагуючи на останні досягнення в біотехнології, стаття 3 визначає право кожної людини на фізичну та моральну недоторканність і забороняє практикувати позитивну евгеніку чи репродуктивне клонування людських організмів.

Визначення меж

Керуючись тим, що Європейська Конституція є і можливою, і бажаною, дозвольте мені на завершення зробити декілька зауваг щодо деяких її змістовних питань. Йошка Фішер окреслив наше завдання так: як знайти правильне поєднання «Європи національних держав» з «Європою громадян». Він також навів декілька більш-менш переконливих варіантів зміцнення Європейського Парламенту, формування ефективної та легітимної виконавчої влади і створення демократично відповідального Суду. Ці пропозиції не вичерпують переліку конструктивних варіантів, але Фішер справедливо звертає увагу на ключову проблему федерації національних держав, які, щоб зберегти свою інтегрованість, мусять зайняти впливовішу позицію, ніж її зазвичай мають складові елементи федеративних держав. Міжурядові переговори між колишніми національними державами залишаться відчутним чинником. Порівняно з президентським устроєм у США, ЄС національних держав матиме такі загальні риси:

Парламент, який у дечому скидатиметься на Конгрес (подібний розподіл влади і, подібно до європейської парламентарної системи, відносно слабкі політичні партії);

Законодавча «палата націй», яка матиме більше повноважень, ніж американський Сенат, і Комісія, набагато слабша за Білий дім (таким чином функції сильної президентської влади розділяються на двох);

Європейський Суд, настільки ж впливовий, як і Верховний Суд, із тих же причин (регуляторна складність розширеного і соціально урізноманітненого Союзу вимагатиме детальної інтерпретації принципів Конституції, прояснюючи плутанину в наявних договорах).

У цьому контексті зробимо декілька зауважень.

Політична суть Європейської Конституції полягатиме у чіткій відповіді на проблему територіальних кордонів Союзу і не надто чіткій відповіді на питання, як повинні бути розподілені повноваження між фе-

Редакція «ARCHE» оголосила про зміни в концепції журналу. Він залишився мало не єдиним у Білорусі справді інтелектуальним часописом білоруською мовою, тож відтепер буде «трибуною для всіх»: без огляду на естетичні розходження та поколінневу різницю. Видавці також відмовилися від спеціальних випусків «ARCHE-Скарына».

2002, №1

У першому цьогорічному числі «ARCHE» директор часопису Андрей Динько обговорює з Анатолем Кудравцом проблеми функціонування масової культури у сучасній Білорусі, а також перспективи білоруського націоналізму. Головний редактор часопису Валерка Булгаков з'ясує причини «Загибелі» білоруських письменників» як професії і вбачає їх у необхідності для сучасного літератора вибирати між функцією провідника ідей лукашизму в масах та долею опозиціонера. Відомий поет і перший політичний в'язень Республіки Білорусь Славамир Адамович розповідає у своєму «Американському щоденнику» про те, як він заробив в Америці 10 тисяч доларів. Уладзімер Арлов у стилістично віртуозному, композиційно ускладненому і просто веселому оповіданні «Маша і ведмеді» здійснює деконструкцію відомої російської казки та низки радянських мітів. Сяргей Запрудзький аналізує мовну політику у постколоніальній Білорусі, Ігар Ляльков досліджує історію білоруських біло-червонобілого прапора і герба «Пагоня» та наслідки «відкочування» у розв'язку Білорусі останніх років. Іван Міцін описує враження, які справили на нього «Східноєвропейські столиці»: Київ, Менск, Варшава, Краків. У номері також опубліковано переклад розділу з виданої «Критикою» книги Миколи Рябчука «Дилеми українського Фауста: громадянське суспільство і «розбудова держави»».

2002, №2

Другий номер журналу «ARCHE» присвячено темі «Наші діти». Політики, митці, письменники, журналісти згадують власне, переважно сільське, дитинство. Серед художньої прози вирізняється семисторінкове оповідання Еви Вежнавець — насамперед незвичайною поставою щодо дитинства, виявленою вже у самій назві: «Не варто озиратися». Адам Гльобус публікує присвячені доньці уривки зі свого щоденника.

Композиційним центром номера виглядає перший білоруський переклад книги Люїса Керола «Аліса у країні див», що його зробив Максим Щур. Публікацію супроводжують коментарі Юрася Пацюпи.

У номері надруковано вірші Сергія Жадана у перекладі Андрея Хадановича з післямовою Юрія Андруховича, а також перекладену з «Критики» статтю Франка Сисина («Не» очікувані українці».

Berliner Journal für Soziologie, 2000, №2, с. 203–218; та Political Unity and Linguistic Diversity in Europe. // Archives Europeennes de Soziologie, 2000, 41, с. 138–163.

деральними та національними інституціями. Важливо в недалекому майбутньому вирішити запутане питання про те, які, врешті-решт, країни входять до Союзу; визначення кордонів аналогічне до «змінюваної геометрії», що полегшує процес. На даний момент ми могли би розрізнити центр і периферію залежно від темпу і рівня інтеграції. Питання «Європи різних швидкостей» стосується

проблеми попереднього регулювання повноважень, що залишає трохи місця для експериментів.

Від самого початку потрібно провести остаточне розмежування між виконавчою, спільною законодавчою та національною законодавчою владою. Але ця частина організаційного ядра повинна бути відкритою для перегляду у визначенні дати таким чином, щоб ми могли навчитися з непередбачених наслідків. Таке

розтягнення у часі основних умов відповідає ідеї демократичної конституції як навіть більш вичерпна реалізація системи основних прав під час зміни історичних обставин.

«Доповнюваність» — функціональний принцип, що задовольняє вимоги різних та територіально окремих елементів федерації. Але чим більші відмінності — в розмірі території та кількості населення, економічному рівні та ступені розвитку, політичній владі та культурних формах життя чи колективній ідентичності — між цими складовими частинами, тим більша небезпека того, що значна частина рішень вищих інстанцій порушуватиме принципи рівного захисту і взаємного визнання відмінностей. Структурна меншість обмежує рівень правомірних рішень більшості. В таких ситуаціях легітимність може бути закріплена тільки за умов, що в деяких сферах переговори відбуваються на основі консенсусу. Однак, як відомо з досвіду таких країн, як Швейцарія та Нідерланди, консенсуальним процедурам не вистачає прозорості. У даному разі загальноєвропейський референдум надасть громадянам ширші можливості та ефективніші засоби для участі у формуванні політики.

Варто розглянути ще декілька менш вагомих зауваг. Якщо певні члени Європейського парламенту одночасно належатимуть до відповідних національних парламентів, якщо переважно зигнорована Конференція Комітету з європейських справ (яка збиралася двічі на рік з 1989-го) зможе оживити горизонтальні дебати між парламентами і таким чином сприяти репарламентаризації європейської політики, то це допоможе подолати дефіцит легітимності й посилити зв'язки між федеральною законодавчою владою та національною сферою інтересів. Чи є ще альтернативні моделі легітимності? Підхід, під назвою «комітологія», приписує легітимативні якості дорадчій політиці численних комітетів, що працюють на підтримку Комісії. Тут є невідповідність між зовнішніми та внутрішніми сторонами, оскільки федеральне законодавство впроваджується лише через національні, релігійні та локальні органи влади. Зіткнувшись з цією проблемою, Інго Перніс запропонував трансформувати теперішній Комітет регіонів у Палату, яка надаватиме субнаціональним державним діячам більший вплив на політику ЄС і таким чином сприятиме практичному виконанню європейських законів.

Політика уніфікації

Однак, у сфері процесу прискорення уніфікації Європи все ще залишається вільний простір, який має бути заповнений політичним волевиявленням компетентних діячів. Переважну більшість населення, яка ще опирається чи сумнівається, можна перетягти на бік Європи, якщо позбавити проєкт нудних теоретизувань, адміністративних заходів і технічного дискурсу: іншими словами, сполітизувати його. Інтелек-

туали не підхопили цієї ідеї. Політики ще менше хотіли нашкодити собі такою непопулярною темою. Конституційні дебати, до яких спричинилася промова Фішера в Гумбольдтському університеті, і які заохотили Ширака і Проді, Рау і Шредера діяти відповідно до їхніх міркувань, є ще важливіші. Але саме Жоспен вказав на те, що жодна адміністративна реформа не може бути успішною, якщо не буде з'ясовано змісту політичного проєкту.

Явно національна орієнтація адміністрації Буша може дати ЄС змогу виробити чіткішу зовнішню політику і політику безпеки щодо конфліктів на Середньому Сході і Балканах та щодо стосунків із Росією та Китаєм. Відмінності, які виходять на поверхню в економічній, військовій і юридичній сферах, сприяють неопітному зміцненню європейської ідентичності. Досі більш важливим є питання, яку роль Європа хоче відігравати в Раді Безпеки і, передусім, у світових економічних інституціях. Протилежні обґрунтування гуманітарного втручання, не кажучи про основний економічний підхід, віддають держав-засновниць ЄС від Великої Британії та Скандинавії. Але краще винести на поверхню ці конфлікти, що тліють, ніж дозволити ЄС розпастися через невирішені дилеми. В будь-якому разі, Європа за два чи три етапи — краще, ніж за один, що призведе до розколу чи розпаду.

Натяк Жоспена на те, що може означати «механізм посилення співпраці», погоджений у Ніці, був безпомилковим: «Звичайно, його можна застосовувати у координації економічної політики в євро-зоні, а також у таких сферах, як охорона здоров'я та постачання зброї. Під час такої співпраці держави, які завжди перебували у прохолодних стосунках, можуть із новими силами взятися за будівництво Європи. Тверезіший аналіз інтересів може позитивно вплинути на відновлення ініціативи з боку французького та німецького урядів щодо завершення наступного року виборів до Єлисейського палацу та Бундестару. «The International Herald Tribune» сухо прокоментувала: «У крайньому разі, французи будуть готові сплатити певну ціну Берлінові за те, щоб він не став столицею Європи». Відповідно до політики Геншера і Фішера, німцям радять погодитись. Оскільки дипломатія перебуває у безвиході, відкрита політична дискусія щодо напрямку розвитку ЄС буде лише плюсом. Конституційно-законодавча полеміка між «федералістами» та «сувереністами» приховує справжню дискусію між тими, хто слідом за Жоспеном уважають гармонізацію провідних сфер національної політики невідкладною, і тими, хто разом зі Шредером надають перевагу зовнішній стороні маріонеткових центральних інституцій, позбавлених усіх важливих фіскальних повноважень. Проте, обидві сторони можуть погодитися з тим, що розмежування повноважень федерального, національного та регіонального рівнів є ключовою політичною проблемою, яка мусить бути вирішена за допомогою будь-якої Європейської конституції. □

ОСНОВИ

Видавництво Соломії Павличко

ДЖОРДЖ СОРОС
ПРО ГЛОБАЛІЗАЦІЮ

Джордж
Сорос
Про
глобалізацію

Сьюзен Зонтаг

ПРО ФОТОГРАФІЮ

Сьюзен
Зонтаг
Про
фотографію

Знаний міжнародний фінансист критично осмислює поступ транснаціонального бізнесу й швидку інтеграцію міжнародних фінансових ринків, указуючи на властиві глобалізаційним процесам істотні вади, що вкрай негативно позначаються на стані відсталих країн, спричиняючи — прямо чи опосередковано — зростання бідності. Головним джерелом нестатків і злиднів, вважає Сорос, є «погані уряди». Тому він уже давно «активно намагається зробити світ кращим місцем для життя», засновуючи мережу фондів, орієнтованих на концепцію відкритого суспільства.

Автор стверджує, що мав на меті не лише висвітлити питання, яким чином діє глобальний капіталізм, а й сформулювати практичні пропозиції, аби зробити його справедливим і стабільним. Задля цього взято доволі вузьке означення глобалізації, ототожене з вільним рухом капіталу та дедалі більшим домінуванням глобальних фінансових ринків і багатонаціональних корпорацій над національними економіками. Спротив глобалізації інтерпретовано як мимовільний альянс між ультраправими ринковими фундаменталістами та ультралівими активістами антиглобалістського руху.

До чотирьох розділів додано завершальну частину, де Сорос аналізує терористичну атаку проти США 11 вересня 2001 року й ту ситуацію, що утворилася в результаті цих подій.

Есеї Сьюзен Зонтаг, що ввійшли до виданої в українському перекладі збірки за редакцією Петра Тарашука, спершу були опубліковані (в дещо іншій формі) в 1970-х роках у часописі «The New York Review of Books».

Усе почалося, як каже авторка, з одного есею, присвяченого деяким естетичним і моральним проблемам, породженим усюдисутністю фотографічних образів. Один есеї потягнув за собою другий, а другий — ще один і ще — так виникла ціла низка нарисів про значення і долю фотографій, що здобула згодом премію Національної асоціації літературних критиків.

Ця праця — аналіз «співвідношення фотографії та свідомості, знання й мистецтва», демонстрація того, «як вагомо з плином часу фотографічний образ впливав на зміни в нашому баченні навколишнього світу і на нас самих».

Сьюзен Зонтаг — відома письменниця, авторка ще трьох збірок есеїв («Проти інтерпретації», «Стилі радикальної волі» та «Під ліжком Сатурна», художньої прози — романів «Благодійник», «Смертельне спорядження» і «Вулкан», оповідань і п'єси «Еліс у ліжку». Вона також є першим лавреатом премії ім. Соломії Павличко в галузі літературознавства 2000 року, заснованої Українським дослідницьким інститутом Гарвардського університету (США). Премія присуджена журналом Бостонського університету «AGNI» (США).

Адреса видавництва: Київ, б-р Лихачова, 5, кв. 18.
Тел.: (044) 295-2582

Стефан
Малларме
Вірші та
проза

Київ:
Юніверс,
2001

У двомовному виданні поетичних і прозових творів французького символіста Стефана Малларме (1842–1898) вміщено повний канонічний корпус його віршів, цикл «Поезії в прозі», герметичну філософську повість «Ігітур, або Шаленство Ельбенона», еспериментальну поему «Кинутий жереб ніколи не скасує випадку» і добірку «Принагідних віршів», які досі рідко привертати увагу перекладачів. Усіх їх витлумачив для українського читача Михайло Москаленко, який сам і впорядкував збірку. Передмову до неї написав Дмитро Наливайко.